

David Erik Pipan

»Naši gorski strelci«

Slovenci v avstro-ogrskih vojaških gorskih enotah pred in med prvo svetovno vojno

Ob stoletnici ustanovitve prve vojaške gorske enote na slovenskem.

1. marca 2011 Slovenci obeležujemo pomembno obletnico povezano z vojaškim gorništvom. Pred 100. leti smo dobili prvo vojaško gorsko enoto. Čeprav se je dogodek zgodil v tedanji državi Avstro-Ogrski, se je zgodil na naših tleh in našim ljudem in zato je prav, da se ga primerno spomnimo.

Kljub temu, da je bila Avstro-ogrška v svojem zahodnem delu gorska država, je v svojo vojsko razmeroma pozno uvedla posebne gorske enote. Prve za gorsko bojevanje izurjene enote je uvedla komaj leta 1906, medtem, ko je njena zahodna sosedna Italija, že od leta 1872 imela alpinske polke. Naloga teh enot je bila zaščita meje v gorah. 1906 leta sta bila kot gorska enota opremljena I. in II. polk tirolskih deželnih strelcev, ter celovski 4. domobranski pehotni polk. 1909 leta se jim je pridružil še III. polk tirolskih deželnih strelcev. Kot zadnji polk, ki je spadal med domobranske gorske enote (*Landwehrgebirgstruppen*), je bil 1. marca 1911 v gorsko enoto preoblikovan ljubljanski domobranski pehotni polk št. 27. in od tega datuma dalje lahko govorimo o začetku vojaškega gorništvja na Slovenskem. Kljub temu, da je bil ta polk del mogočne avstro-ogrške armade, so ga na slovenskih tleh že takrat imenovali »slovenski planinski polk«, saj je bil to naš domači polk, v katerem so služili slovenski fantje.

Polkovnik Heinrich Thalhammer, poveljnik 27. domobranskega polka, ob preoblikovanju polka v gorsko enoto leta 1911. Oblečen je v sivo-modro uniformo za častnike gorskih enot. Na sprednji strani kape nosi vezen emblem s cesarjevim monogramom (FJ1) in krono, na levi strani kape pa nosi v poseben žepek zataknen ruševčev krivček. Na ovratnikih suknjiča ima ob oznaki čina prišite vezene planike, na naramnih epoletah, ki so zelene barve in obšite s srebrnim trakom pa ima izvezen cesarjev monogram s krono. (zbirka Miomir Križaj)

Polk pred prvo svetovno vojno

Cesarsko kraljevi Domobranski pehotni polk št. 27 »Ljubljana« (*K.k. Landwehr Infanterie Regiment Laibach Nr. 27, LIR27*) z nabornim okolišem Ljubljana in Trst ter sedežem v Ljubljani, je bil ustanovljen 1. oktobra 1901. Nastal je iz III. (bivšega domobranskega bataljona Ljubljana št. 25) in iz IV. (bivšega domobranskega bataljona Novo Mesto št. 24) poljskega bataljona, domobranskega pehotnega polka št.4 iz Celovca (*K.k. Landwehr Infanterie Regiment*

Pripadnik gorskih enot avstrijske vojske v letih pred prvo svetovno vojno. Oblečen je v sivo-modro uniformo za pripadnike gorskih enot. Na kapi, ki je brez prepogljive zaščite za ušesa in vrat ima rozeto s cesarjevim monogramom (FJI), na levi strani pa krivček, znak gorskih enot. Drugi znak gorskih enot, planike, pa nosi prišite na ovratnikih. Čez prsi ima obešeno strelsko vrvico, priznanje za dobrega strelca, ki je na desni strani privezana za znak posebne usposobljenosti za dobrega ocenjevalca razdalje. (arhiv društva Prijatelji dolomitov)

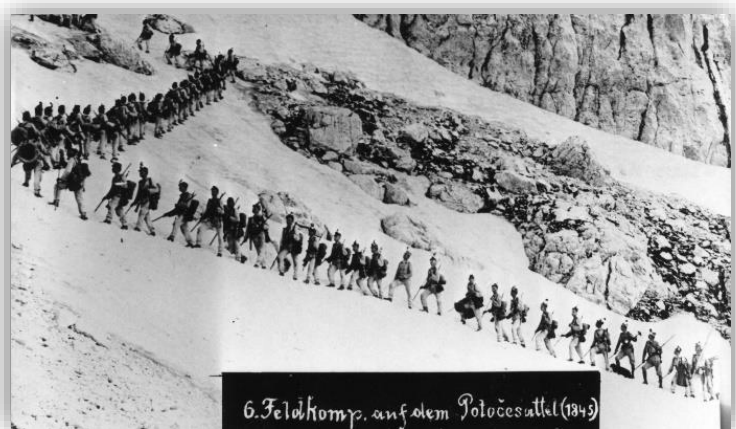
preimenovanjem II. bataljona LIR4, ki se je s svojimi štirimi stotnijami tam že nahajal. 1. januarja 1912 so izločili dele III. bataljona in jih priključili k LIR4. Po reorganizaciji je bil LIR27 sestavljen le iz dveh bataljonov namesto običajnih treh. Prvi bataljon je imel poveljstvo in kader v ljubljanski kasarni, sestavljen pa je bil iz petih stotnij, drugi bataljon pa je imel poveljstvo in svoje štiri stotnije v goriški kasarni.

Preoblikovanje polka v gorsko enoto pa je pomenilo tudi bistveno spremembo v uniformi, opreми in vadbi moštva, s tem pa je bila polku zaupana tudi obramba meje z Italijo na območju od Gorice

Klagenfurt Nr. 4, LIR4) in enega na novo ustanovljenega bataljona. V njem so služili večinoma slovenski fantje iz področja takratnih dežel Goriško-Gradišćanske in Kranjske. V ljubljanski domobranski kasarni je bilo nameščeno polkovno poveljstvo in vsi trije bataljoni, prvi s štirimi stotnijami in drugi ter tretji bataljon s po tremi stotnijami.

Priprave na reorganizacijo polka v gorsko enoto, ki je bila predvidena za leto 1911, so se začele že 30. marca 1908 ko je bil II. bataljon C. kr. domobranskega pehotnega polka št. 5 »Pola« (LIR5) iz goriške kasarne Erzherzog Rainer premeščen v matični Pulj, kjer sta se nahajala njegova preostala dva bataljona. Na njegovo mesto je iz Celovca prispel II. bataljon domobranskega pehotnega polka št. 4 »Klagenfurt« (LIR4). Ta polk je bil v gorsko enoto preoblikovan že leta 1906. Cilj premestitve tega bataljona (II/LIR4) v Gorico je bila priprava urjenja in formiranje jedra za spremembo LIR27 v gorsko enoto.

1. marca 1911 je bil polk uradno preoblikovan v gorsko enoto (*Landwehrgebirgsregiment*), na novo pa so bili sestavljeni tudi njegovi bataljoni. V kasarni Erzherzog Rainer v Gorici je bil kot gorska enota formiran II. bataljon LIR27, vendar ta enota ni bila na novo sestavljena, temveč je nastala s

6. Stotnija 27. domobranskega pehotnega polka med prečkanjem sedla čez Potoče v krnskem pogorju, avgusta 1910. (zbirka Goriškega muzeja)

Pripadniki 27. domobranskega pehotnega polka med planinskim pohodom na Matajurju, v letih pred prvo svetovno vojno. (zbirka Goriškega muzeja)

do trdnjave Kluže. Skladno s to nalogo so bile tudi njegove stotnije v poletnih mesecih razporejene na tem območju, saj so pripadniki obeh bataljonov zapustili svoje mestne kasarne ter se namestili v manjših kasarnah po vaseh ob meji z Italijo. Posamezne stotnije prvega bataljona so bile razporejene: prva v Bovcu (Kluže), druga v Breginju, tretja v Logjeh, četrta skupaj s strojničnim oddelkom v Kobaridu in peta na Livku. Poveljstvo drugega bataljona je bilo poleti nameščeno v Tolminu, kjer se je nahajal tudi strojnični oddelek ter šesta stotnija, sedma je bila v Srednjem pri Kambreškem, osma v Kanalu, deveta pa v Kojskem. Iz teh vasi so hodili na pohode v

okolisko hribovje, kjer so se urili v gorskih veččinah in vojskovanju.

Nekaj vtisov iz tovrstnih pohodov je v spominskem sestavku objavljenem med obema vojnama strnil pripadnik tega polka Ivan Matičič.

»Bilo je nekaj let pred vojno. Naš slovenski planinski polk je bil na orožnih vajah poleti na skrajni tedanji avstrijski - italijanski meji, nastanjen po naših primorskih trgih, vaseh, hribih in brdih. V divno lepi Soški dolini so bile raztresene slovenske čete...

Neštetokrat smo šli iz Kanala ali iz Plav čez 800 metrov visoko Korado na vaje v solnčna goriška Brda... Vsa pota smo premerili v Brdih, vse skale oblazili, vse prehode čez potok Idrijco premotrili, vsa skrivališča iztaknili in se pripravljali za veliki odpor proti sovražniku. Vse domove smo obiskali in vse vasi in z dobrim ljudstvom delili bridke in vesele ure in dni. In če smo se kdaj vtihotapili čez Idrijco na ono stran, so nas tamošnji prebivalci ravno tako vzradoščeni pozdravili, ker onstran stare meje Idrijce prebivajo tudi še Slovenci, tako imenovani Beneški Slovenci ali Rezijani... Če so nas pri našem prekoračenju zalotili laški karabinijeri, smo pa malo zarentačili, jim pokazali zobe - in šli so kot zajci...

Zadnje mesece pred vojno smo šli pa iz našega divnega Kanala po lepi beli cesti ob Soči skozi Avče na Ročinj in visoko v vas Srednje tik ob laški meji ob Idrijci. Tu smo ostali več tednov. Ljudje so nas imeli radi in so rekli, da se prav nič ne boje Lahov, dokler bo na meji toliko slovenskih fantov... Iz Srednjega smo delali vaje na Mrzli vrh (1360 m), od koder je krasen razgled po vsej naši zeleni in rodovitni Tolminski dolini... Ali pa smo kolovratili po grebenu Kolorata in Ježe tik ob tedanji državni meji, od koder se svet proti zahodu počasi spušča v ravnino in se tako odpre razgled po vsej Beneški Sloveniji. S teh grebenov smo šli doli skozi vas Livek v Kobarid, najlepši slovenski trg na Tolminskem, ki je naša kremenita narodna trdnjava. Od tu smo šli proti zahodu še kakih deset kilometrov do naših zadnjih tolminskih postojank: Breginj in Logje blizu Matajurja (1600 m)... Ko smo si dobro ogledali tudi ob tej meji vse vojaške postojanke, smo odšli nazaj po lepi cesti skozi Kobarid proti Tolminu. Ob cesti tostran Kobarida je naša četa počivala. In tedaj smo zrlji tja gor na prijazni holm, na ljubko vasico Vrsno, kjer je bil rojen in kjer počiva na pokopališču pri Sv. Lovrencu naš nepozabni ljubljenec Simon

Gregorčič. Nehote smo se spomnili njegove lepe pesmi „Vojaci na poti“ in zapeli smo po svojem napevu:

*Pomladni cvet odeva svet,
tako cvetemo mi;
pod nebom ptičev trop neštet,
po cesti gremo mi.
Zdaj ne boji nihče se nas,
mi ne grozimo tod;
pozdravlja mnog nas lep obraz,
gredoče mimo tod.
Koj bomo pa oblak strašan
ob uri hudi mi;
sovražni roj bo pač končan,
z njim morda — tudi mi . . .*

Odkorakali smo dalje po vroči cesti, želeč si kmalu zopet nazaj v Gregorčičev „planinski raj“. A nismo se vrnili več... Nekaj težkega nam je leglo v srce. Zaslutili smo, da se bliža velikansko gorje in trpljenje.

In mesec dni nato se je vnela velika svetovna vojna.«

Polk med prvo svetovno vojno

V dneh po mobilizaciji, ki je bila objavljena 26. julija 1914 se je v polku zbralo 4777 mož in z njimi so formirali štiri bataljone. Po končani mobilizaciji je bila sestava polka sledeča;

prvi bataljon: pet stotnij in en mitralješki oddelek,

drugi bataljon: štiri stotnije in en mitralješki oddelek

tretji bataljon: pet stotnij

četrti bataljon: štiri stotnije

Prvi in tretji bataljon sta se zbrala v Ljubljani, drugi in četrti pa v Gorici. V obeh krajih so mobilizirancem razdelili nove uniforme, opremo in orožje.

8. avgusta so se pripadniki prvega in tretjega bataljona postrojili na dvorišču nove domobranske kasarne v Ljubljani, kjer je nadškof Jeglič daroval sveto mašo in blagoslovil vojake. Zbrane je nagovoril tudi kranjski deželni glavar Dr. Šušteršič, ter na koncu še polkovni poveljnik, polkovnik Karl Zahradniček. Podobnega slavja pred odhodom na bojišče sta bila deležna tudi drugi in četrti bataljon v Gorici. Pred postrojenima bataljonoma je na dvorišču pred kapelo na starem goriškem pokopališču sveto mašo daroval vojaški kurat goriškega garnizona, zbrane pa je nagovoril podpolkovnik Koloman Woinovič. Že 14. avgusta popoldan sta se goriška bataljona zbrala na malem vežbališču v Gorici, po molitvi pa odkorakala na železniško postajo. Vlak je iz Gorice krenil ob sedmih zvečer, v Ljubljano pa prispel naslednjega dne ob sedmih zjutraj. 15. avgusta 1914 zjutraj pa se je cel polk, okrašen s cvetjem, zastavami, ter trakovi v državnih in deželnih barvah, iz Ljubljane z vlakom odpeljal proti ruskemu bojišču. Peljal se je skozi Ptuj, Veliko Kanižo, mimo Blatnega jezera in Budimpešte, do Styra. Od tam pa peš proti bojišču.

26. avgusta 1914 je med napadom pri Przemyslu doživel ognjeni krst. Napad je bil odbit, polk pa se je s hudimi izgubami umikal, ter se ponovno zbral pri Lvovu. S poraženo avstro-ogrsko

armado se je povlekel v Karpate. Decembra 1914 je po hudem boju ob reki Visli (*Wisłoka*) pri Jaslu, v polku ostalo samo še okoli 500 moških. 4.2.1915 se je polk v hudi bitki na Kastelik vrhu v Karpatih posebej izkazal in leto pozneje so ta dan praznovali kot polkovni praznik. Maja 1915 je po nemškem prodoru pri Gorlicah napredoval do Dnestra.

Še pred začetkom bojev na soški fronti, septembra 1914 je bil v Tolmin poslan 1. pohodni bataljon, maja 1915 pa še 9. pohodni bataljon. Na ljubljanski kolodvor, od koder se je proti meji odpeljal 6. maja, je korakal z veliko slovensko trobojnico. Najprej je zasedel položaje južno od Tolmina, na območju Mengor, kjer je pričakal začetek vojne z Italijo. Od tam pa je bil premeščen na zahodni rob Doberdobske planote, kjer je med prvo in drugo soško ofenzivo branil položaje nad Zagrajem in Gradiško, ter pri Martinščini in Debeli griži.

30. avgusta se je bataljon odpeljal na Koroško bojišče, v Rabelj in se tam združil s polkom, ki se je vrnil iz ruskega bojišča. Prvi bataljon je bil že 27. avgusta premeščen na območje Rombona, medtem ko sta ostala dva bataljona, združena s pripadniki 9. pohodnega bataljona za dva tedna zasedla položaje v gorah nad Rabljem. V drugi polovici septembra 1915 pa sta bila tudi ta dva bataljona premeščena na bovško bojišče, kjer sta zasedla položaje med Velikim Lemežem in Šmohorjem, poveljstvo polka pa je bilo na planini Duplje pri Krnskih jezerih. Posamezne stotnije so bile nameščene tudi na Planini Golobar, Javorščku in na bojnih položajih na Bovškem polju. Na teh položajih je polk ostal devet mesecev, do pomladi 1916. Posebno hudih bojev na tem področju ni bilo, vendar je polk kljub temu utrpel izgube, nekaj tudi

Bojni položaji 3. Bataljona LIR27 na Velikem Lemežu v krnskem pogorju. (zbirka avtorja)

Strelski jarek pripadnikov 3. Bataljona LIR27 na Velikem Lemežu. (zbirka avtorja)

zaradi snežnih plazov, ki so se sprožali za božične praznike. V obeležitev prve obletnice hudih bojev na Kastelik vrhu, so s slovesnim programom otvorili veliko večnamensko dvorano, ki so jo pripadniki polka zgradili v bližini planine Duplje. V času bivanja v gornjem Posočju so s posebej izurjenimi pripadniki polka, ustanovili novo, 13. visokogorsko stotnijo (*HGK13/LIR27*), ki ji je poveljeval aktivni stotnik Ivan Rojnik. Kasneje je postala samostojna in preimenovana v 11. visokogorsko stotnijo (*HGK11*). Vse do preboja fronte, oktobra 1917, je bila prisotna v zgornjem Posočju. Položaje na Rombonu je prvi bataljon zapustil že sredi februarja in bil za mesec dni premeščen na koroško bojišče, na območje gore Findenig Kopfel. Preostala dva bataljona pa sta domače bojišče zapustila v drugi polovici meseca marca. En bataljon se je prek Predela in Rablja spustil

v Belo peč, drugi pa preko Vršiča in Kranjske gore v Rateče. Bojišče je zapustil tudi prvi bataljon in celoten polk se je 26. marca vkrcala na vlak in se odpeljal na Tirolsko kot okrepitev za veliko ofenzivo.

Za šest tednov se je polk namestil v krajih južno od Bolzana, prvi in tretji bataljon v Auru, drugi pa v Branzolu. Po zasluženem počitku, se je polk preko Levica in Folgarije premaknil za napredujočimi enotami proti bojišču. 3. junija je sodeloval v bojih in na gori Monte Cengio v zmagovitem boju na nož premagal Italijane, ter za šestnajst dni zasedel položaje na bližnjem vrhu Monte Barko. Kljub velikim izgubam pa je bil napad na sosedni hrib Monte Páu, neuspešen.

24. junija 1916 je moral polk zaradi ruske ofenzive znova z vlakom v Galicijo, kamor je prispel 1. julija. Celoten julij in avgust je prebil v boju z Rusi, še največ časa pri vasi Krasno. 16. avgusta ga je pri Berežnici obiskal prestolonaslednik Karl, dva dni kasneje, pa se je vkrcal na transportni vlak in se vrnil na soško bojišče.

22. avgusta je prispel v Podmelec, od koder se je preko Čepovana povzpел na Trnovsko planoto in se za tri tedne, kot rezerva sedmega korpusa namestil na Trnovem in okoliških vaseh. 16. septembra se je cel polk zbral na Trnovem in odkorakal skozi Črniče, Branik in Škrbino v vas Mihali. Kasneje pa je zasedel položaje na zahodnem robu komenskega krasa. V 8. soški bitki je 2. bataljon od 9. do 12. oktobra 1916 izgubil tretjino vseh ljudi, ko je zavračal italijanske napade med Lokvico in Volkovnjakom (Nad Logem). Konec oktobra je bil polk na počitku v kraškem zaledju, od tam pa je odšel na položaje k Hudem Logu in zasedel črto Sela – Hudi Log – Opatje selo. Na teh položajih je prebil 9. soško bitko. V spomin na te boje so kasneje naredili tudi polkovno značko, na kateri sta napisani tudi bojišči Hudi Log in Nad Logem. 5. novembra se je polk za pet tednov vrnil v Koprivo, kjer ga je obiskal tudi general Borojević. Močno razredčene vrste polka so v tem času dopolnili tudi s pripadniki drugih polkov. 14. decembra je ponovno odrinil na fronto, tokrat kar za tri mesece. Dokaj mirno zimsko obdobje med 9. in 10. ofenzivo je prebil na kraški planoti, deloma v strelskih jarkih na Fajtem hribu, delno pa v bližnjem zaledju. Sredi meseca marca 1917 je bil

ponovno premeščen na počitek v zaledje kraškega bojišča, prvi in drugi bataljon v Koprivo, tretji pa v Hrušico. 19. marca 1917 se je polk preimenoval v Gorski strelski polk št. 2 (*K.k. Gebirgs Schützen Regiment N.2, GSR2*). Proti koncu aprila so v Koprivi priredili veselico v korist vdovam in sirotam padlih vojakov, ki je trajala cel teden. V začetku maja je zasedel bojne položaje pri Špacapanih, 23. maja pa je bil polk ponovno premeščen v zaledje, kjer je prebil 10. soško ofenzivo. 8. junija je bil za nekaj dni nameščen v vasicah Tabor in Brdo pri Dornbergu, a že čez tri dni premeščen v strelske jarke pri Špacapanih. Tako je deloma v strelskih jarkih pri Špacapanih, deloma na počitku v Taboru in Brdu prebil poletne mesece. V 11. soški bitki je bil najprej pri Špacapanih, od 4. do 11. septembra 1917 pa je skupaj z nekaterimi drugimi enotami branil hrib Škabrijel. V hudih bojih je utrpel velike izgube, izgubil je 30 častnikov ter 1173 mož. Za obrambo hriba je bil polk posebej pohvaljen, častniki in vojaki pa so si prislužili 1432

Polkovna značka 2. gorskega strelskega polka izdelana v spomin na hude boje na kraški planoti jeseni 1916, na kar spominjata imeni dveh bojišč: Hudi Log - Nad Logem, na spodnjem delu značke. (zbirka avtorja)

odlikovanj. Po zasluženem počitku v Taboru in Brdu se je 1. oktobra polk vrnil na območje kot 126 in 94 pri Špacapanih. Po zlomu soške fronte v Zgornjem Posočju je 28. oktobra odšel za umikajočimi Italijani.

Napredoval je skozi porušeni Miren, Gradiško, Zagraj, Vileš, Ajelo, Rivignano, Motta di Livenza, reko Piavo je dosegel 13. novembra. Nato je bil nekaj časa v zaledju pri Motta di Livenza, sredi decembra pa spet na položajih ob reki Piavi, med Ponte di Piave in Salgaredo. Od tam je odšel na počitek v Chiarano, sredi januarja 1918 pa ponovno na fronto med Candole in San Nicoló. V začetku februarja je bil ponovno na počitku v Chiaranu, od tam pa se je bil premeščen globlje v zaledje v Codroipo in okoliške vasi. V kraju Romans pri Codroipu ga je spomladi obiskal cesar Karel I.

17. aprila 1918 ga je pri Codroipu obiskalo tudi predstavništvo mesta Ljubljane z županom Tavčarjem na čelu in polku izročilo srebrni rog z dvojezičnim posvetilom: "*Hrabremu polku gorskih strelcev št. 2 / posvetila mestna občina Ljubljanska*".

Med divizijsko vajo ob reki Tilment, ki jo je opazoval tudi cesar Karel, je bilo izstreljenih proti cesarju več ostrih strelcev, zato je bil polk razorožen, orožje mu je bilo spet vrnjeno dve uri pred odhodom na bojišče ob reki Piavi. V junijski ofenzivi 1918 je polk uspešno napadal v smeri Trevisa, a se je po neuspehu ofenzive moral umakniti nazaj čez Piavo. 25. oktobra 1918 se je v Codroipu, tik pred odhodom na bojišče, polk uprl. V uporju je bilo 7 padlih, 16 ranjenih in 200 zaprtih, ves polk je bil razorožen. Ko mu je bilo vrnjeno orožje in bi znova moral na fronto, na Montello, se je 29. oktobra ponovno uprl in se pod vodstvom svojih oficirjev odpravil proti domovini. Na poti proti Gorici so si slovenski vojaki odtrgali iz kap rozete s cesarjevim monogramom, ter kasneje na njihova mesta prišli trakove v slovenskih narodnih barvah.

V Gorico je polk, s približno 1500 vojaki, prispel 2. novembra 1918. Po tem ko ga je zapustilo moštvo drugih narodnosti, se je preimenoval v Jugoslovanski gorski strelski polk št. 2 in na Rojcah prisegel Narodnemu svetu. Gorica pa je bila tedaj vsa okrašena s slovenskimi trobojnicami. Vojaki so zasedli vsa skladišča bivše avstro-ogrske armade, železnico, poštno, telegrafsko in telefonske urade, ter vse ključne dostope (mostove) v mesto. 6. novembra 1918) so prišli prvi italijanski vojaki v Gorico in odšli naprej proti demarkacijski črti. Proti večeru istega dne je prišla v mesto kontrolna komisija za izvajanje premirja. 7. novembra popoldan, pa je v mesto prišla V. konjeniška brigada z regimentoma Saluzzo in Vicenza. Polk je prijazno sprejel Italijane, ti pa so odločno zahtevali, da v 24 urah zapusti Gorico, zasegli pa so tudi ves vojni material, ki ga je polk zbral ob razoroževanju umikajočih avstrijskih enot.

Naslednji dan je polk zapustil Gorico, v Ajdovščini pa je zaradi prenatrpanih cest zavil v Trnovski gozd in pot nadaljeval skozi Idrijo in Žiri, ter Škofjo loko in 13. novembra zvečer 1918 prispel v Ljubljano. Stotnik Ivan Rojnik je pripeljal v Ljubljano samo kakih 70 mož, ostali so se na poti porazgubili, saj jih je veliko šlo skozi domače kraje. Ostanki polka so se v Ljubljani združili z deli nadomestnega bataljona in tako formirali Slovenski planinski polk, ki je sodeloval v bojih za slovensko severno mejo.

Isto naborno območje kot LIR27-GSR2 je imel tudi črnovojniški pehotni polk št. 27 (Landsturm Infanterie Regiment N. 27, LstIR27), zato ni nič nenavadnega, da je tudi marsikateri častnik prišel iz vrst planinskega polka. Črnovojniške enote so sestavljali predvsem vojaki starejših letnikov in tisti, ki niso bili primerni za bojne operacije, vendar se je med vojno kaj hitro pokazala potreba tudi po teh vojaki in številne črnovojniške enote so se izkazale tudi kot odlične bojne enote. LstIR27 ni bil nobena izjema, sodeloval je v bojnih operacijah v Bosni, na Oslavju, na Krasu, na Banjški planoti in v Romuniji, kjer je tudi dočkal konec vojne.

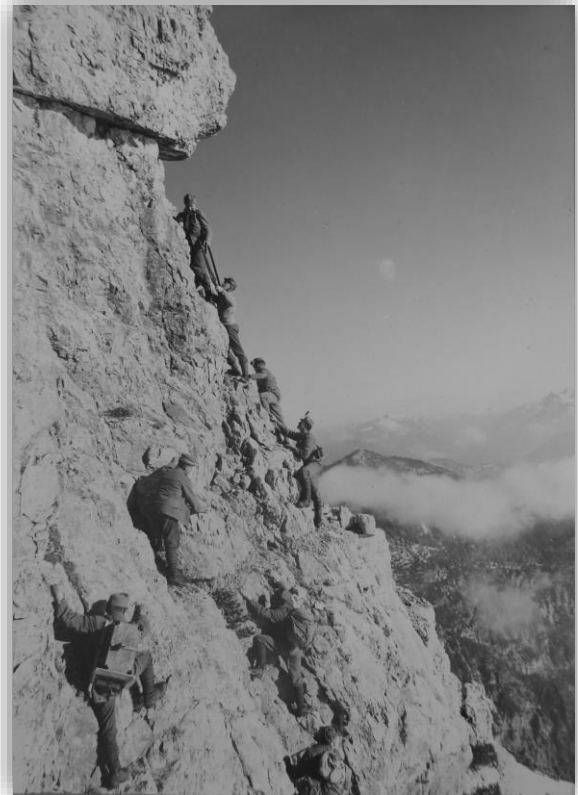
Visokogorske stotnije in druge slovenske enote, ki so se v letih 1914-18 bojevale v gorah

Na tem mestu velja na kratko omeniti tudi nekatere druge gorske enote AO vojske, v katerih so služili Slovenci. V prvi vrsti vsekakor koroški *LIR4 – GSR1*, katerega zgodovina je vse od ustanovitve *LIR27*, leta 1901, naprej tesno povezana z našim domačim polkom. Tudi vojna pot tega polka, je podobna vojni poti slovenskega polka, saj sta oba pripadala 44. diviziji avstrijskega domobranstva in sta v njenem okviru sodelovala na istih bojiščih.

V gorah pa so se bojevale tudi nekatere druge pretežno slovenske enote, pa čeprav niso bile posebej izurjene za gorsko bojevanje. Na tem mestu bi izpostavili skoraj popolnoma slovenska, 7. lovski bataljon in 17. pehotni polk. Pravzaprav, bi se zgodila velika krivica, če bi pozabili na ti dve enoti, saj sta bili skoraj leto in pol prisotni na območju gora Monte Campigoletti in Monte Chiesa, kjer sta prestali tudi zelo hudo zimo 1916-17 in za seboj pustili neizbrisne sledove.

Ker pa govorimo o slovenskemu vojaškemu gorništvu, je potrebno še posebej izpostaviti visokogorske stotnije (*Hochgebirgskompagnie, HGK*).

S stabilizacijo fronte med Italijo in AO, je velik del fronte potekal po visokogorju, zato se je kmalu pojavila potreba po posebej izurjenih enotah, ki bi bile usposobljene za bojno delovanje tudi v najtežjih visokogorskih razmerah. V ta namen so na posameznih sektorjih ustanovili posebne, visokogorske stotnije. Visokogorske stotnije so bile samostojne taktične enote, neposredno podrejene poveljstvu sektorja na katerem so delovale, običajno brigadi, ali diviziji. Te stotnije so sestavili s posebej izbranimi vojaki, ki so jih izbrali iz enot, ki so se nahajale na določenem območju. Na začetku so bili to predvsem pripadniki polkov tirolskih deželnih strelcev (*TLSR I-III*), tirolskih cesarskih lovcev (*TKJR 1-4*), ter domobranskih polkov št. 4 (*LIR4*) in 27 (*LIR27*), kasneje pa so te enote dopolnjevali predvsem z vojaki, ki so uspešno opravili vojaške smučarske tečaje. Ti izbranci so morali biti vajeni gora že iz svojega civilnega življenja, poleg tega se je od njih zahtevalo, da so odličnega zdravja, da so nadpovprečno fizično sposobni, da že iz civilnega življenja obvladajo plezalske in smučarske veščine. Še preden pa so jih poslali na bojišče, so bili deležni posebnih vojaških alpinističnih in smučarskih usposabljanj. Te enote so običajno uporabljali za trasiranje prehodov po najtežje prehodnih območjih, izvidovanje, patroliranje in posebej zahtevne vojaške naloge na najtežavnejših visokogorskih bojiščih. Vsi pripadniki teh stotnij so morali biti večji

Urjenje pripadnikov visokogorske stotnije na plezalnem poligonu. (zbirka avtorja)

samostojnega delovanja na bojišču, odlično so morali poznati sektor na katerem so delovali, še posebej pa orientacijo v visokogorju, častniki pa so morali obvladati tudi večino topniških opazovalcev. Ko pripadniki visokogorskih stotnij niso bili na bojišču, so se vsakodnevno urili na plezalnih poligonih ali kako drugače izpopolnjevali svoja vojaško alpinistična znanja.

V osnovi je vsaka visokogorska stotnija štela okoli 200 mož. Razdeljeni so bili v tri pehotne vode, en vod lahkih strojnic, tehnični oddelek in dve patrulji telefonistov. Poleg ostale zimske in visokogorske opreme je imel vsak vod še 20 parov smuči in številna bela maskirna ogrinjala.

Pripadniki 7. Visokogorske stotnije, med katerimi je tudi nekaj domačinov iz Posočja. (zbirka Mirko Kurinčič)

plezalnim poligonom, katere direktor je bil izvrsten plezalec, topniški poročnik Guido Mayer. Kasneje so visokogorsko stotnijo dopolnili še s pripadniki smučarskega oddelka št. 33, ki so ga sestavljali večinoma pripadniki koroškega LIR4 in jo preimenovali v visokogorsko stotnijo št. 7. Tudi visokogorske stotnije št. 8, 9, in 10 so bile sestavljene večinoma iz moštva, ki je izhajalo iz LIR4 in so bile vse do preboja fronte, oktobra 1917, prisotne in vojaško aktivne v Julijcih.

Jedro visokogorske stotnije št. 13 (HGK13/LIR27) je sestavljalo moštva našega domačega LIR27 v njej pa so služili tudi številni domačini iz zgornjega Posočja in Gorenjske. Marsikateri izmed njih je gore v katerih je med vojno služboval, odlično poznal že iz svojega predvojnega civilnega življenja, saj so delali kot gorski vodniki, gozdarji, lovci, pastirji... Stotniji, ki se je leta 1917 preimenovala v visokogorsko stotnijo št.11, je poveljeval aktivni stotnik Ivan Rojnik, njene patrulje pa so pogosto

Za nas so zanimive predvsem visokogorske stotnije št. 59. (7.), 8., 9., 10., 13. (11.), 44. (21.) in 1/IR47 saj so v njih služili številni Slovenci.

Visokogorska stotnija št. 59, je pripadala 59. gorski brigadi in so jo sestavljali skrbno izbrani in gora vajeni pripadniki te brigade. Svoj bazni tabor je imela v taboru »Bartolo lager« pri Žabnicah. V neposredni bližini tabora je Julius Kugy, takrat v službi kot alpinistični referent v 59. gorski brigadi in odličen poznavalec Julijskih Alp, v Trnovem logu (Bartolo graben) ustanovil plezalno šolo s

Patrulja visokogorske stotnije HGK13/LIR27, leta 1916 v krnskem pogorju. Oblečeni so v bele maskirne kombinezone, z belimi trakovi imajo ovite tudi puške, cepine pa imajo prebarvane z belo barvo. (zbirka avtorja)

sodelovale v težavnih visokogorskih operacijah, predvsem na izpostavljenih in pozimi težko dostopnih položajih na Rombonu, Javorščku in Vršiču, za kar je bila stotnija večkrat pohvaljena. V oktobru 1917 so se nekateri pripadniki stotnije udeležili tudi posebnega usposabljanja v plezalni šoli v vojaškem taboru Vrsnik pri Soči, ki ga je vodil Kugy. Zadnja vojaška operacija te stotnije je bilo sodelovanje pri preboju 24. oktobra 1917 na območju Kala (*Vršičvorstellung*) v krnskem pogorju. Po uspešni ofenzivi je bila stotnija razpuščena, pripadnike pa so vrnili polku, ki se je takrat nahajal v Furlaniji.

Visokogorska stotnija št. 44, je bila za razliko od ostalih zgoraj navedenih, divizijska visokogorska stotnija in kot taka podrejena neposredno poveljstvu 44. domobranske divizije (*Landwehrinfanteriedivision 44*). Sredi februarja 1916 so jo sestavili iz smučarskih oddelkov domobranskih pehotnih polkov št. 2, 4, 21 in 27, ki so takrat sestavljali omenjeno divizijo. Kot taka je sledila diviziji tudi med južnotirolsko ofenzivo, vendar v bojih ni sodelovala. Kasneje je bila preimenovana v visokogorsko stotnijo št. 21 in premeščena na območje gore Punta Albiolo v bližini prelaza Tonale, kjer je ostala do konca vojne.

Svojo visokogorsko stotnijo so za obdobje, ko so se nahajali na koroškem bojišču, natančneje na območju med Celonom in Velikim Palom, formirali tudi znotraj V. bataljona mariborskega 47. pehotnega polka. Nosila je oznako *HGK1/IR47*. Koliko časa je bila stotnija aktivna, ni znano, najverjetneje pa so jo razpustili, ko je bataljon zapustil omenjeno bojišče. Tudi v polkovni zgodovini ni omenjena, edini do sedaj znani dokazi o njenem obstoju so fotografije iz zapuščine poročnika Ernsta Juritča.

Pripadnika smučarskega oddelka visokogorske stotnije. Na hrbtu nosita le spodnji, manjši del telečnjaka, namenjen nošenju streliva, na katerem imata pritrjeno odejo, desni vojaka pa še plezalno vrv. Oba imata čez ramo obešene smuči, ki so opremljene z vezmi vrste Bilgeri. (zbirka avtorja)

Uniforme in oprema pripadnikov gorskih enot

Vojaška kapa z ruševčevim krivčkom je bila značilno pokrivalo pripadnikov avstrijskih gorskih enot.

Leta 1910 so za pripadnike gorskih enot uvedli posebne planinske sivo-modre (*hechtgrau*) volnene uniforme. Osnovno uniformo so sestavljali: kapa, suknjič, pelerina s kapuco, plašč, pumparce, volnenih gamaše in gorski čevlji. Značilnosti suknjiča za pripadnike gorskih enot so bili naši žepi in položen ovratnik, z zelenimi našitki, na katerih so bile prišite planike, znak avstrijskih gorskih enot. Nosili so vojaško kapo s senčnikom, ki je imela na levi strani pritrjen ruševčev krivček. Ta kapa se je od kape drugih domobranskih enot razlikovala po tem, da ni imela navzdol upogljive zaščite za ušesa in vrat, temveč jo je imela zaradi enotnega videza, le nakazano. Okoli pasu so nosili pripet usnjen pas s pasno sponko, na katerem so nosili obešeno bočno hladno orožje, to

je bil bajonet, za pripadnike strojničnih oddelkov, podčastnike in častnike pa posebna kratka sablja.

Poleg osebne oborožitve, mannlicherjeve kratke puške M.95 z bajonetom in ustreznih nabojnic, so nosili še krušno torbico, ter dvodelni telečnjak. Pripadniki strojničnih oddelkov so bili oboroženi s pištolo in kratko sabljo, namesto telečnjaka pa so nosili posebej prirejena lesena hrbtna nosila namenjena nošenju strojnice in osebne opreme. Obvezni del vojaške opreme sta bili tudi lopatka ali sekirica. To osnovno uniformo in opremo je dopolnjevala gorskemu načinu bojevanja prilagojena posebna oprema. Vsi so bili opremljeni s cepinom ali planinsko palico, ki sta bila v veliko pomoč pri plezanju in hoji po hribovitem območju. Pozimi (na zasneženih območjih tudi poleti) pa so bile obvezni del vojakove opreme tudi zaščitna očala, dereze, krpelje in plezalna vrv.

Uniforma častnikov se je od vojaške razlikovala le po nekaterih detajlih. Na kapi so namesto kovinske rozete, nosili vezen emblem s cesarjevim monogramom, enak emblem se je nahajal tudi na, s srebrnim trakom obrobljenih, naramnih epoletah suknjiča. Na ovratnikih suknjiča so namesto kovinskih, nosili vezene planike, na hrbtu suknjiča pa je bil prišit dvodelni pas, ki je bil skupaj pripet z dvema velikima gumboma, na katerih je bila odtisnjena polkovna številka, z enakimi gumbi so bile na ramena pripete tudi naramne epolette. Oboroženi so bili s pištolo in kratko sabljo za častnike gorskih enot.

Leta 1915 so bile tudi v gorske enote avstrijskega domobranstva uvedene nove uniforme sivo-zelene barve (*feldgrau*). Te uniforme so se od predhodnih razlikovale le po barvi, sčasoma pa so razdeljevanje pelerin s kapuco ukinili. Še največja sprememba se je zgodila pri vojaški kapi, ki je od takrat naprej imela navzdol upogljiv obod, ki je lahko služil kot zaščita pred vetrom in mrazom za ušesa in vrat. Usnjene telečnjake so počasi zamenjali praktični, večji in predvsem lažji platneni nahrbtniki, nekaterim enotam pa so bili razdeljeni posebni Bilgerijevi smučarski nahrbtniki.

Poglavje zase pa je predstavljala zaščita pred vetrom in mrazom. Vojakom, ki so se zadrževali v visokogorju v zimskih razmerah, so bili razdeljeni telovniki in plašči iz ovčjih kož, slamnati stražarski čevlji, pletene volnene kape, zapestniki in rokavice, podložene platnene rokavice in mufi...

Vsak vojak, ki se je bojeval v gorah naj bi (vsaj v teoriji) prejel nepremočljivo platneno vetrovko, poleg osnovne opreme pa še: sončna ali ledeniška očala, oster žepni nož, čutarico ali termo steklenico, šotorko, bel maskirni kombinezon ali pončo, pribor za vzdrževanje opreme, zaščitno kremo, par derez, par krpelj in lavinsko vrvico.

Smučarji naj bi poleg tega imeli še: par smuči z vezmi in tjulnjevim kožami, srenače, nosilni jermen, par smučarskih palic in pribor za vzdrževanje smuči.

Poleg te osebne opreme, je bila za patrolje predvidena še kolektivna oprema, ki naj bi se razdelila med pripadnike patrolje.

Patrulja 4 mož bi morala imeti še: dva špiritna kuhalnika s po dvema skodelama (namesto menažk), dve pločevinki špirita, dve lopatki, eno busolo, eno plezalno vrv, en cepin, eno zlozljivo svetilko s svečami ali eno žepno svetilko z rezervnim baterijskim vložkom, en komplet povojev ali žepno lekarno. Smučarska patrolja pa še pribor za popravilo smuči in opreme.

Patrulja 8 mož naj bi prejela še: etui z zemljevidi, beležko za poročila in skice, en daljnogled.

Patrulja 16 mož pa poleg naštetega še: opornico in lekarno. Smučarska patrolja pa še eno kratko smučko ali rezervno konico, častniki pa višinomer in termometer.

Tako so predvidevali priročniki za bojevanje v gorah. V praksi pa je bila med vojno opremljenost vojakov velikokrat odvisna od razpoložljivih zalog opreme na posameznem delu bojišča in od iznajdljivosti posameznikov.

Dopisnica z ročno narisanim motivom dveh gorskih strelcev, ter polkovne značke 2. Gorskega strelskega polka. (zbirka avtorja)

Viri in literatura:

Adjustierungsvorschrift für die k.k. Landwehr. II. Teil, Fusstruppen, Wien 1911, Druck der k.k. Hof- und Staatsdruckerei

Arnošt Adamič: Ljudje v viharju, Mladinska matica, Ljubljana, 1940

Der Gebirgskrieg, Wien 1917

Enrico Acerbi: Le truppe da montagna dell' esercito austro-ungarico nella Grande Guerra 1914-1918. Valdagno: Edizioni Gino Rossato, 1993

Ernest Adamič, Ljudje v viharju, Kurirčkova knjižnica

Franc Zupančič: Dnevnik 1914 - 1918, Slovenska matica v Ljubljani, 1998

Gabrio Collodel, Francesco Romanzi, 1915 – 1918 Dallo Stelvio al Piave, Edizioni Seisera, Udine, 2005

Hermann Hinterstoisser, M. Christian Ortner, Erwin A. Schmid: The Austrian Mountain Troups, History, Uniforms and Equipment of the Austrian Mountain Troops from 1906 to 1918, Verlag Militaria, 2006

Hermann Hinterstoisser: Die Adjustierung des K. (u.) K. Herres 1868 – 1914, Verlagbuchhandlung Stöhr, Wien, 1998

Ivan Hmelak: Soška fronta, Lipa Koper, 1968

Ivan Matičič: Na krvavih poljanah, Ljubljana, 1922

Ivan Matičič: Skozi plamene prve svetovne vojne, Založba Borec Ljubljana, 1966

Ivan Matičič: Ob slovensko – laški narodni meji, Zvonček, 1921

Janez J. Švajncer: Svetovna vojna 1914 – 1918, Maribor, 1988

Josip Jurca: V daljavi so želje, Mohorjeva družba, Celje, 1974

Julius Kugy: Vojne podobe iz Julijskih Alp., Ljubljana, Založba Kres, 1995

K.u. k. Landesverteidigung Kommando in Tirol: Gebirgskrieg im Winter, Merkblätter und Weisungen, 1916

K.u. k. Landesverteidigung Kommando in Tirol: Alpine Weisungen, für den Gebirgskrieg, 1916

Lovro Galič, Darja Pirih: Od Krna do Rombona, Tolminski muzej, Ustanova »Fundacija Poti miru v Posočju«, 2007

Maks Simončič: Galicija, Ljubljana, 1935

Marko Simić: Po sledih soške fronte, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana, 1996

Martin Muc, Skozi Sibirijo 1. in 2. del, Vodnikova družba, Ljubljana, 1933, 1934

Miomir Križaj: Vojaška pot 2. gorskega strelskega polka (K. k. Gebirgsschützenregiment Nr. 2), tipkopolis

M. Christian Ortner: Storm Troops, Verlag Militaria, Vienna, 2005

Mte. S. Gabriele 3. bis 11. September 1917, 1. Jahrestag.

Siro Offelli: Le armi e gli equipaggiamenti del esercito austroungarico, volume primo, Edizioni Gino Rossato, Valdagno 2001

Siro Offelli: Le armi e gli equipaggiamenti del esercito austroungarico, volume secondo, Edizioni Gino Rossato, Valdagno 2002

Stefan Rest, Mag. M. Christian Ortner, Mag. Thomas Ilmig: The Emperor's Coat in the First World War, Verlag Militaria, Vienna, 2005

Vasja Klavora: Koraki skozi meglo, Soška fronta - Kobarid - Tolmin 1915-1917. Celovec - Ljubljana - Dunaj: Mohorjeva družba, 1994

Vasja Klavora: Plavi križ, Soška fronta, Bovec 1915-1917. Druga dopolnjena in popravljena izdaja. Celovec-Ljubljana-Dunaj: Mohorjeva založba, 2000

Vasja Klavora: Škabrijel, Mohorjeva založba, Celovec-Ljubljana-Dunaj, 1997

Vladimir Gradnik: Krvavo Posočje, Lipa Koper, 1977